

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.7.31>

## ZADANIA I FUNKCJE SĄDÓW APELACYJNYCH NA UKRAINIE W KONTEKŚCIE ZAPEWNIENIA PRAW I WOLNOŚCI CZŁOWIEKA I OBYWATELA

*Natalya Shust*

*aspirant katedry Zarządzania i Administracji Publicznej  
Narodowa Akademia Spraw Wewnętrznych (Kijów, Ukraina)*

*ORCID ID: 0009-0008-1934-9583*

*nataliashust349@ukr.net*

**Adnotacja.** W artykule autor, opierając się na stanowiskach i opiniach naukowców, podsumowuje rozumienie, jaka jest treść zadań i funkcji sądów apelacyjnych na Ukrainie w kontekście zapewnienia praw i wolności człowieka i obywatel.

Argumentuje się, że w oparciu o regulowane przepisy najbardziej trafnym i znaczącym sformułowaniem dotyczącym określenia zadań sądów apelacyjnych w postępowaniu administracyjnym może być jedynie uszczegółowienie określonych norm według różnych cech i cech strukturalnych zależnych od szczebla sądu – jakim jest apelacyjny sąd administracyjny, jak również od etapu procesu sądowego, na którym ten ostatni prowadzi swoje czynności.

Uzasadnia się, że administracyjno-prawny model funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości Wielkiej Brytanii wyraźnie wskazuje, że biorąc pod uwagę złożoność funkcjonowania odpowiedniego systemu, wielozmienność jego stosowania, a także szereg istotnych kierunki ochrony praw człowieka i egzekwowania prawa społeczeństwa, które są przewidziane w porządku administracyjno-prawnym, określenie jasnego i zrozumiałego wykazu zadań tej działalności ma zasadnicze znaczenie z punktu widzenia działalności wewnątrzorganizacyjnej, a definicja i sensowne wypełnienie, a także opracowanie mechanizmu realizacji jasno sformułowanych funkcji w praktyce, jest celem jeszcze bardziej priorytetowym.

Utrwalone stanowisko, że zadania, jako element statusu administracyjno-prawnego władzy państwowej, pełnią rolę ogólnych prawnych ograniczeń realizacji działań niekompetentnych i wymagają, naszym zdaniem, poważnej uwagi ze strony naukowców i badaczy. Ponadto funkcje są jedną z nielicznych kategorii teoretyczno-prawnych, które bezpośrednio odnoszą się do struktury stanu prawnego organu i są jasno określone w ustawodawstwie Ukrainy, jego odrębnych normach i przepisach.

**Słowa kluczowe:** zadania sądów, funkcje sądów, instancja odwoławcza, zapewnienie praw i wolności, sprawiedliwość, system sądownictwa.

## TASKS AND FUNCTIONS OF APPEAL COURTS IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF ENSURING HUMAN AND CITIZEN RIGHTS AND FREEDOMS

*Natalya Shust*

*Postgraduate Student of the Department of Public  
Management and Administration  
National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)*

*ORCID ID: 0009-0008-1934-9583*

*nataliashust349@ukr.net*

**Abstract.** In the article, the author, on the basis of the positions and opinions of scientists, summarizes the understanding of what is the content of the tasks and functions of the courts of appeal in Ukraine in the context of ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen.

The position is argued that, based on the regulated provisions, the most accurate and meaningful wording regarding the definition of the tasks of the courts of appeal in administrative proceedings can only be the detailing of the specified norms according to various features and structural features that depend on the level of the court - such as the appellate administrative court, as well as from the stage of the judicial process at which the latter carries out its activities.

It is substantiated that the administrative-legal model of the functioning of the judicial system of Great Britain clearly demonstrates that, taking into account the complexity of the functioning of the corresponding system, the polyvariability of its application, as well as a number of those important directions of human rights protection and law enforcement of society, which are provided in the administrative-legal order, the definition of a clear and meaningful list of tasks of such activity is fundamental from the point of view of intra-organizational activity, and the definition and meaningful filling, as well as the development of a mechanism for the implementation of clearly formulated functions in practice, is an even more priority goal.

The established position that tasks, as an element of the administrative-legal status of a state authority, act as general legal restrictions on the implementation of non-competent activities and require, in our opinion, serious attention from scientists and researchers. In addition, functions are one of the few theoretical and legal categories that directly relate to the structure of the legal status of the body and are clearly defined in the legislation of Ukraine, its separate norms and provisions.

**Key words:** tasks of courts, functions of courts, appellate instance, ensuring rights and freedoms, justice, judicial system.

## ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ СУДІВ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

*Наталя Шуст*

*аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування*

*Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)*

*ORCID ID: 0009-0008-1934-9583*

*nataliashust349@ukr.net*

**Анотація.** У статті, авторкою на підставі позицій і думок учених узагальнено розуміння про те, що є змістом завдань та функцій судів апеляційної інстанції в Україні у контексті забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Доводиться позиція про те, що виходячи з регламентованих положень, найбільш точним і змістовним формулюванням щодо визначення завдань судів апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві може бути лише деталізація зазначених норм за різними ознаками та структурними особливостями, що залежать від рівня суду – як то апеляційний адміністративний суд, так і від стадії судочинства, за якою останній здійснює свою діяльність.

Обґрунтовано, що адміністративно-правова модель функціонування системи судоустрою Великобританії, чітко демонструє, що з урахуванням багатоскладовості функціонування відповідної системи, поліваріативності її застосування, а також низки тих важливих напрямів правозахисту та правоохорони суспільства, що забезпечуються в адміністративно-правовому порядку, визначення чіткого та змістовного переліку завдань такої діяльності є основоположним із точки зору внутрішньоорганізаційної діяльності, а визначення та змістовне наповнення, а також напрацювання механізму реалізації на практиці чітко сформульованих функцій – є ще більш пріоритетною ціллю.

Утвердженою позицією про те, що завдання, як елемент адміністративно-правового статусу органу державної влади виступають загально правовими обмеженнями, щодо здійснення позакомпетенційної діяльності та потребують, на нашу думку, серйозної уваги з боку науковців і дослідників. Крім цього, функції є однією з небагатьох теоретико-правових категорій, що безпосередньо відносяться до структури правового статусу органу та чітко визначаються в законодавстві України, окремих його нормах і положеннях.

**Ключові слова:** завдання судів, функції судів, апеляційна інстанція, забезпечення прав і свобод, правосуддя, система судочинства.

**Актуальність теми дослідження.** Завдання, як елемент адміністративно-правового статусу органу державної влади виступають загально правовими обмеженнями, щодо здійснення позакомпетенційної діяльності та потребують, на нашу думку, серйозної уваги з боку науковців і дослідників. Крім цього, функції є однією з небагатьох теоретико-правових категорій, що безпосередньо відносяться до структури правового статусу органу та чітко визначаються в законодавстві України, окремих його нормах і положеннях. Саме від чіткості формулювання норм і положень щодо визначення завдань і функцій залежить ефективність діяльності відповідного органу державної влади, а оскільки в цьому контексті мова йде про функціонування окремого, одного з найбільш важливих елементів системи судоустрою та правосуддя загалом, чіткість, виваженість та зрозумілість в опрацюванні цього наукового питання потребує зрозумілості та пильної дослідницької уваги.

Відповідно до статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. З положень статті 6 Кодексу адміністративного судочинства України випливає, що право на судовий захист адміністративним судом гарантується кожному (Нечитайло, 2015). Відповідно виходячи з регламентованих положень, найбільш точним і змістовним формулюванням щодо визначення завдань судів апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві може бути лише деталізація зазначених норм за різними ознаками та структурними особливостями, що залежать від рівня суду – як то апеляційний адміністративний суд, так і від стадії судочинства, за якою останній здійснює свою діяльність.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** На нашу думку, перш за все доцільним буде використання практики Європейського суду з прав людини для визначення та більш широкого наповнення теоретико-правового підходу до розуміння поняття «завдання судів апеляційної інстанції».

У справі «Кресс проти Франції» від 7 червня 2001р. Європейський суд з прав людини погодився з тим, що порівняно з судами загальної юрисдикції, адміністративні суди Франції з огляду на історичні причини мають особливі відмінні характеристики. Безперечно, запровадження й існування власне інституту адміністративних судів є найзначнішим досягненням правової держави, особливо тому, що право приймати рішення стосовно дій адміністративних органів було надано цим судам не без опору. Навіть сьогодні спосіб поповнення кадрового складу адміністративних судів, особливо їх статус представників, відмінний від статусу представників судів загальної юрисдикції, й відмінні принципи функціонування системи цих судів демонструють, як складно було державному чиновнику виконавчої гілки влади погодитися з тим, що його дії можуть стати об'єктом перегляду судів.

Ці положення чітко визначають важливість не лише системи адміністративного судочинства для Української державності та демократії світу загалом, а й чітко вказують на те, що ті функції та завдання, що виконуються або ж поставлені перед кожною ланкою системи судоустрою України в сфері адміністративних правовідносин релевантно та співмірно зобов'язані бути виконаними в усьому й найбільш повному можливому обсязі задля захисту прав і свобод людини і громадянина.

Враховуючи міжнародний досвід слід зазначити, що англосаксонська система адміністративного судочинства ґрунтується на рівності всіх посадових осіб перед судом, неприпустимості виведення чиновників з-під юрисдикції тих самих судів, з якими мають справу всі інші громадяни. Адміністративні спори між громадянами й органами публічного управління у Великобританії розглядають звичайні суди загальної юрисдикції, в тому числі й апеляційні. Водночас поряд з ними існують також органи, які мають вторинне, похідне значення, хоча теж виконують судові функції. Ними є трибунали або квазісудові органи, які здійснюють, так би мовити, спеціальне правосуддя. Функціонують вони з 1958 р. – з моменту прийняття Закону про трибунали й розслідування. Трибуналам відведено проміжне становище між адміністрацією й загальними судами. Членами трибуналу можуть бути не лише правознавці, а й особи, які мають спеціальні звання у сфері діяльності, якою опікується цей орган. Його завданням є поновлення права тієї чи іншої особи на допомогу або послугу, що передбачено конкретним законом. Традиційно трибунали цієї країни поділяють на дві групи – трибунали у сфері управління економікою (полкові, промислові, земельні, транспортні, лісові тощо) і трибунали у сфері соціального управління (медичні, пенсійні, соціального забезпечення тощо). Вони розглядають адміністративні спори між державними органами, посадовими особами і громадянами як перша інстанція. На рішення трибуналу, може бути подано скаргу в адміністративному порядку (міністру або до апеляційного трибуналу), або до суду загальної юрисдикції, який здійснює наглядову функцію. Справи у трибуналі розглядаються його колегією у складі головуючого і двох членів трибуналу. Процедура розгляду є спрощеною, оперативною й економічною. Єдиного процесу не існує, всі скарги розглядаються у порядку позовного провадження, участь адвоката не є обов'язковою (Гусарова, 2009: 64). Така адміністративно-правова модель функціонування системи судоустрою в Великобританії, чітко демонструє, що з урахуванням багатоскладовості функціонування відповідної системи, поліваріативності її застосування, а також низки тих важливих напрямів правозахисту та правоохорони суспільства, що забезпечуються в адміністративно-правовому порядку, визначення чіткого та змістовного переліку завдань такої діяльності є основоположним із точки зору внутрішньоорганізаційної діяльності, а визначення та змістовне наповнення, а також напрацювання механізму реалізації на практиці чітко сформульованих функцій – ще більш пріоритетною ціллю.

Завдяки перегляду судових рішень забезпечується дотримання однієї з головних конституційних норм – права людини на захист. Ця процедура вищестоячого суду сприяє забезпеченню ухвалення судами законних та обґрунтованих рішень, недопущенню будь-якого порушення законодавства, прав, свобод і законних інтересів учасників адміністративного процесу. Крім того, завдяки цьому вищі суди мають виявляти слабкі сторони діяльності інших судів, узагальнювати й надавати відповідні роз'яснення цим учасникам з метою гарантування однакового застосування законодавства судами всіх рівнів і формування цілісної судової практики (Ківалов, 2007: 223). Відповідно, слід зауважити, що основним завданням функціонування адміністративного апеляційного суду є перегляд судових рішень, що в свою чергу потребує всебічності та змістовності зазначеного процесу, котрий у свою чергу дозволяє говорити про роль і місце апеляційного суду в системі Українського судочинства та формулювати його функції та завдання так, щоб коло компетенції конкретно взятого суду не перетинались із іншими ланками та структурними одиницями системи судоустрою України.

Крім того, Конституційний Суд України в цьому Рішенні констатує, що на підставі положень Конституції України про судову спеціалізацію (ч. 1 ст. 125) і про гарантування кожному права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 2 ст. 55) в Україні утворено окрему систему судів адміністративної юрисдикції. Захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень визначений як безпосереднє завдання адміністративного судочинства (ч. 1 ст. 2 КАС України). Адміністративне судочинство як спеціалізований вид судової діяльності стало тим конституційно і законодавчо закріпленим механізмом, що розширив можливості людини для здійснення права на судовий захист від протиправних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень (Нечитайло, 2015). Відповідно, логічно зазначити про те, що спираючись на положення рішення Конституційного суду України, врегульованим є питання щодо визначення основного завдання адміністративного суду – захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, а відповідно, враховуючи специфіку судочинства, а також можливість помилок і процедурних порушень, керуючись принципом доступу до правосуддя та забезпечення дотримання прав і свобод людини важливим є чітке та зрозуміле визначення всіх структурних елементів адміністративно-правового статусу апеляційного адміністративного суду.

Науковці вказують, що апеляційний суд, становить собою зовсім іншу структуру. Ніяких функцій стосовно нижчестоящих судів він не має, за винятком однієї – переглянути ті справи й рішення, які вже були прийняті судом першої інстанції. Згідно із законодавством основним завданням цього суду є перегляд судових рішень, винесених судами першої інстанції в порядку чинного законодавства (Гусаров, 2011: 107; Камішев, 2003: 17). Водночас, на нашу думку таке різке висловлювання автора та подекуди не повне тлумачення позиції Конституційного Суду України не відображає повною мірою завдань та функцій апеляційного

адміністративного суду, оскільки останній, уповноважений роз'яснювати положення законодавства України та вести судову статистику, що в свою чергу може, в подальшому виражатись в контролі за реалізацією наданих рекомендацій, перш за все під час перегляду справ і рішень, що прийняті судом першої інстанції, котрий розглядав справу. Крім цього, належить зауважити, що можливість проведення слухання апеляційним судом, як судом першої інстанції, взагалі накладає додатковий відбиток на контекст завдань і функцій відповідного утворення.

О.Д. Трач справедливо зауважує, що в українському законодавстві суди декількох судових інстанцій можуть виконувати фактично одне й те саме завдання, дублювати один одного, що призводить до зниження ролі суду першої інстанції. А тому в існуванні різних судових органів для виконання одного завдання немає сенсу. Знаючи про право на повторний розгляд справи, особи, які беруть участь у справі, можуть не дуже турбуватися про надання доказів до суду першої інстанції (Трач, 2003: 308-309). Водночас, на нашу думку, завданням суду апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві, як вищестоящим судом є перш за все перегляд уже прийнятого рішення, що включатиме, за потреби вивчення матеріалів справи, проте враховуючи особливості адміністративно-правових відносин між учасниками адміністративного судочинства, неможливим є вивчення судом першої інстанції доказів не повно чи не об'єктивно.

Основне завдання суду апеляційної інстанції — надати новим розглядом додаткову гарантію справедливості судовому рішенню й реалізувати право на судовий захист. Ця гарантія полягає в наступному: (а) сам факт подвійного розгляду дозволяє усунути помилки, які могли виникнути у суді першої інстанції; (б) оскільки рішення по суті ухвалюють дві різні інстанції, зменшується ризик судової помилки загалом; (в) забезпечується дотримання законності, адже вища інстанція наділена більшою судовою владою (Борисова, 1998: 176). Саме такий підхід до визначення завдань адміністративного апеляційного суду, на нашу думку є найбільш якісним і повним. Крім цього, з точки зору внутрішньоорганізаційної діяльності належить зауважити, що апеляційний адміністративний суд, перш за все забезпечує свою діяльність завдяки апарату суду, а оскільки апарат апеляційного суду, за кількісними показниками значно більший і якісніший, організовано судовий процес буде на більш високому рівні.

Одним з основних завдань адміністративного судочинства є захист прав та свобод фізичних і юридичних осіб від порушень з боку публічної адміністрації. На перший погляд, це завдання безпосередньо не стосується політичних процесів. Адже одним із принципів діяльності переважної більшості органів виконавчої влади є їх аполітичність, тобто усунення від процесів прийняття політичних рішень. Відповідно, може складатися враження, що адміністративні спори за участю цих органів істотного політичного значення не мають. Проте це враження є хибним. По-перше, до адміністративних справ належать справи про оскарження актів вищих органів влади, оскарження рішень та дій учасників виборчих і референдумних процесів. Очевидно, ці справи за своїм змістом не можуть не бути політичними. По-друге, особливістю вітчизняної адміністративної практики є високий ступінь її політизації, тобто притаманним є протиправне втручання політичної влади в адміністративні процеси. Тому адміністративні спори, що виникають з приводу таких процесів, також мають політичний підтекст (Нечитайло, 2015). Водночас, ми не погоджуємось із таким контекстом тлумачення завдань адміністративного суду, оскільки будь-який судовий спір – є перш за все правовим спором і приналежність чи політична забарвленість учасників процесу, або ж будь-який політичний інтерес не можуть бути підставою для прийняття того чи іншого рішення. Крім цього, в даному випадку чітко вимальовується роль і місце апеляційного суду, оскільки він є додатковим запобіжним фактором і інстанцією, що слугує для забезпечення прав і свобод людини і громадянина в адміністративно-правових правовідносинах.

**Висновок.** Отже, необхідно звернути увагу на те, що функції, як структурно-організаційний елемент адміністративно-правового статусу також потребують деталізації. Проте, особливістю цього елемента є їх взаємопов'язаність з завданнями як адміністративного судочинства загалом так і апеляційного провадження в адміністративному процесі, зокрема. Так, на нашу думку слід виділити, спираючись на законодавство України три функції, котрі й пропонується опрацювати нами комплексно та з урахуванням позицій і поглядів вчених.

#### Список використаних джерел:

1. Адміністративне судочинство України: теорія та практика: монографія / за заг. ред. О.М. Нечитайла та ін. Київ : ВАІТЕ, 2015. 288 с.
2. Гусарева О. С. Особливості організації адміністративної юстиції у правових системах романо-германського та англо-американського типу. *Право і суспільство*. 2009. № 2. С. 63–69.
3. Адміністративне процесуальне (судове) право України: Підручник / під заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса : Юридична література, 2007. 312 с.
4. Гусаров К.В. Інстанційний перегляд судових рішень в цивільному судочинстві: дис. ... док. юрид. наук. Харьков, 2011. 431 с.
5. Камишев С. Від обласного суду до апеляційного. *Юрист України*. 2003. № 1. С. 22.
6. Трач О. Апеляція – повторний розгляд справи чи перевірка рішень, ухвал суду першої інстанції? *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали ІХ регіон. наук.-практ. конф. (13–14 лют. 2003 р.) Львів, 2003. С. 308–309.
7. Борисова Е. А. Апелляция в гражданском и арбитражном процессе. *Государство и право*. 1998. № 3. С. 176–180.

**References:**

1. Nechytailo, M. et al. (Eds.). (2015). *Administratyvne sudochynstvo Ukrainy: teoriia ta praktyka: monohrafiia* [Administrative justice of Ukraine: theory and practice: monograph]. Kyiv : VAITE [in Ukrainian].
2. Husarieva, O. S. (2009). Osoblyvosti orhanizatsii administratyvnoi yustyttsii u pravovykh systemakh romano-hermanskoho ta anhlo-amerykanskoho typu [Peculiarities of the organization of administrative justice in legal systems of the Romano-Germanic and Anglo-American type]. *Pravo i suspilstvo – Law and society*, 2, 63-69 [in Ukrainian].
3. Kivalov, S.V. (Eds.). (2007). *Administratyvne protsesualne (sudove) pravo Ukrainy: Pidruchnyk* [Administrative procedural (judicial) law of Ukraine: Textbook]. Odesa: Yurydychna literatura [in Ukrainian].
4. Husarov, K.V. (2011). Instantsiinyi perehliad sudovykh rishen v tsyvilnomu sudochynstvi [Instance review of court decisions in civil proceedings]. *Doctor's thesis*. Kharkov [in Ukrainian].
5. Kamyshev, S. (2003). Vid oblasnoho sudu do apeliatsiinoho [From the regional court to the appellate court]. *Juryst Ukrainy – Lawyer of Ukraine*, 1, 22 [in Ukrainian].
6. Trach, O. (2003). Apeliatsiia – povtorny rozghliad spravy chy perevirka rishen, ukhval sudu pershoi instantsii? [Appeal – retrial of the case or review of the decisions and rulings of the court of first instance?] Proceedings from: *Problemy derzhavotvorennia i zakhystu prav liudyny v Ukraini : materialy IKh rehion. nauk.-prakt. konf. (13–14 liut. 2003 r.) – Problems of state formation and protection of human rights in Ukraine: materials of the IX region. science and practice conf. (February 13–14, 2003)*. pp. 308–309. Lviv [in Ukrainian].
7. Borysova, E. A. (1998). Apelljacija v grazhdanskom i arbitrazhnom processe [Appeal in civil and arbitration proceedings]. *Gosudarstvo i pravo – State and law*, 3, 176–180 [in Russian].